

Sallai János:
Egy idejét múlt korszak lenyomata.
A vasfüggöny története.

Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012

Dr. habil. Sallai János egyetemi docens, nyugállományú határőr ezredes a Nemzeti Közszolgálati Egyetem oktatója. Tanulmányai, életútja, eddigi tudományos munkássága, publikációi egyenesen vezettek új könyve megírásához.

A szerző hivatásos határőr tiszti pályára készült. Határőr szakon végezte el a Kossuth Lajos Katonai Főiskolát 1982-ben, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát 1992-ben. 2006-ig, szolgálati nyugdíjba vonulásáig, hivatásos tisztként dolgozott különböző munkakörökben, egyebek között a katonai főiskola határőr tanszékén is tizenegy évet töltött el tanárként. Mindezek magyarázatot adnak az államhatár története iránti érdeklődésére, a témával kapcsolatos publikációira. Egyetemi doktori értekezését megvédte 1994-ben és dr. univ fokozatot szerzett, majd a PhD cím elnyerésére került sor 2002-ben Debrecenben az egyetemen. Ugyanitt habilitált hat évvel később.*

A Tisztelt Olvasónak határozottan ajánlhatom az új kiadvány elolvasását. Azoknak is, akik az eseményeknek valamilyen módon tanúi, résztvevői voltak. Az egykori határőrök szintén találhatnak benne ismeretlen adatokat, amelyek eddig a levéltár dobozaiban várták, hogy valaki rábukkanjon és feldolgozza őket. A fiatal korosztály pedig, meggyőződésem szerint, most tarthat a kezében először egy olyan anyagot, amely átfogóan bemutatja ennek a letűnt határőrizetnek az emlékeit.

A könyv nem egyszerűen az úgynevezett magyar vasfüggöny története. Amint olvasni kezdjük, azonnal tapasztaljuk, hogy ennél lényegesen többről van szó, és ez az egyik nagy értéke. Az elbeszélt és bemutatott események tulajdonképpen öt-hat szálon futva egymással párhuzamosan, egymást kiegészítve szemléltetik több mint fél évszázad határőrizeti helyzetét az osztrák–magyar államhatáron, esetenként kitekintve hazánk más határaitra is. A

* Nagyszámú publikációja közül megemlíthetünk néhányat, amelyek kapcsolódnak az államhatár kérdésköréhez. Az elektromos jelzőrendszer. Főiskolai Közlemények, Szentendre, 1996; Az osztrák–magyar határ története. Soproni Szemle 1996/4.; Szomszédságban egy évezrede. Az osztrák–magyar határ történetének áttekintése. Bécsi Napló, 2001; Az osztrák–magyar határ kijelölése utáni problémák rendezése. Tér és Társadalom, 2003/4.; A magyar vasfüggöny története. Magyar Rendészet, 2009/1–2.

szakmai fonal háttérében felrajzolódik az éppen aktuális politikai helyzet, az a kormányzati vagy pártmegfontolás, amely a vonatkozó döntéseket éppen így hozta meg és hajtatta végre. Érezzük a határrendészeti szakma másodlagosságát ebben a kapcsolatban, amikor a mindenkori és többször is átalakult, átszervezett határőrség csak a végrehajtó szerepét testesítette meg. Az események harmadik szálát a határ mellett, annak két oldalán élők képviselik, hiszen minden intézkedés, változtatás az ő életüket befolyásolta, ismerjük be, sokszor hátrányosan. A szerző a történéseknek ezt az oldalát is pontosan látatja. Olvashatunk a helyi lakosok mozgásának, munkavégzésének korlátozásáról, területek kisajátításáról, termőföldeknek a termelés alóli kivonásáról. Átérezhetjük a gazdálkodók, egymással rokonságban állók problémáit, akik a háború előtti rendszerben szabadon mozoghattak az államhatár két oldalán, majd ez a lehetőség lezárult előttük. Az események feldolgozásához a szükséges mértékben nemzetközi kitekintés is kapcsolódik, érzékeltetve az aktuális külső problémák – a román gazdaság összeomlása vagy a keletnémet forrongás – magyar–osztrák államhatárra gyakorolt hatását.

Külön pozitív vonásként emelhetjük ki egyes fontosabb történések bemutatását, így az 1956-os események rendkívül sajátos határrendészeti következményeinek feldolgozását szakmai és emberi vonatkozásban egyaránt. Kuriózum a hegyeshalmi őrsparancsnok ekkor keletkező jelentése, amelyre a szerző a kutatásai idején az országos levéltárban bukkant. Ugyanígy rendkívül jelentősnek tekintem a páneurópai piknik teljes körű ismertetését, kialakulásának szemléltetését, a politikai háttér vázolását és az akkor ott tevékenykedők megszólaltatását. Értékes a történések szakmai szempontú ábrázolása.

A könyv fő tárgya a magyar–osztrák államhatáron létesülő műszaki zár. Tulajdonképpen több ilyen berendezés építésére is sor került, erről a kívülállók általában nem tudnak. Ezeknek csak időben utolsó tagja az SZ–100-nak nevezett elektromos jelzőrendszer. Az olvasó megismerheti az ötven év alatt alkalmazott rendszereket, az aknamezőket a különböző típusú aknákkal. Bemutatja a szerző a technikai-műszaki adatokat, a kiegészítő eszközöket, amelyek a hatásnövelést szolgálták, a folyamatosan változó határőrizeti módszereket. Az író maga is szolgált a kerítés mellett, átérzi a sorkatonák és hivatásosok nehézségeit, vagyis első kézből jutunk számtalan, egyébként elvesztésre ítélt információhoz.

Külön történet és érdekesség a műszaki zár lebontásának eseménysora. Ennek folyamatát, összekapcsolva az akkori politikai helyzettel, az országon belüli és a nagypolitikai mozgásokkal, szintén megismerhetjük. A szerző rop-

pant finoman érzékelteti a határőrségre nehezedő nyomást, a szervezet törekvését megfelelni a külső követelményeknek, a számtalan bizonytalansági tényező előre ki nem számítható hatását.

A műszaki rendszer ábrázolása mellett a magyar–osztrák államhatár történetéről, megjelöléséről és a határrend mibenlétéről, a határesemények kivizsgálásáról szerezhetnek ismereteket a laikusok a helyzet jobb megértése céljából.

A kötet irodalomjegyzéke jól mutatja a szerző széles körű kutatómunkáját, és inspirál a forrásul szolgáló kiadványok megismerésére. A kapcsolódó publicisztika felkutatása és elérhetővé tétele önmagában is jelentős teljesítmény. A könyv olvasmányos, miközben a speciális határőrizeti szakkifejezések „fűszerezik” a mondandót, tükrözik a szerző eredeti foglalkozását, és még hitelesebbé teszik az elhangzottakat az érdeklődő előtt.

A kiadvány sajátossága a háromnyelvű (magyar, angol, német) szöveg-megjelenítés, ami igen ritka, de kiemelkedően hasznos. A színvonalas tükörfordítások a magyar nyelvet nem beszélők részére is elérhetővé teszik ezeket az információkat, növelve a mű nemzetközi értékét és remélhető elismertségét. Tudva, hogy a magyarul nem beszélő külföldi érdeklődők mennyire nehezen jutnak a könyvben is olvasható speciális magyarországi ismeretekhez, azonnal el kell ismernünk a háromnyelvű kiadvány eredetiségét.

A mellékletek eredeti fényképfelvételeket, alkalmazási vázlatokat, műszaki leírásokat tartalmaznak, érthetőbbé téve a feldolgozott témát, színesítve a kötetet. A szerző saját felvételei határ menti létesítményeket, műtárgyakat ábrázolnak. A kiadvány tervezője esztétikus külsőt hozott létre háromnyelvű felirattal és az egykori vasfüggöny ábrázolásával.

Az írásmű bemutatásakor meg kell említenünk a bajorországi Hanns Seidel Alapítvány önzetlen segítségét, amely lehetővé tette a könyv kiadását. Az alapítvány korábban a határőrségnek is múlhatatlan szakmai támogatást nyújtott, számtalan rendészeti kezdeményezést felkarolt.

Fórizs Sándor